

Suomen kielimaisema muuttuu – Kielelliset oikeudet Suomessa

Kieli ja syrjäytyminen -seminaari 8.2.2019
Valtiovarainministeriön Paja, Helsinki

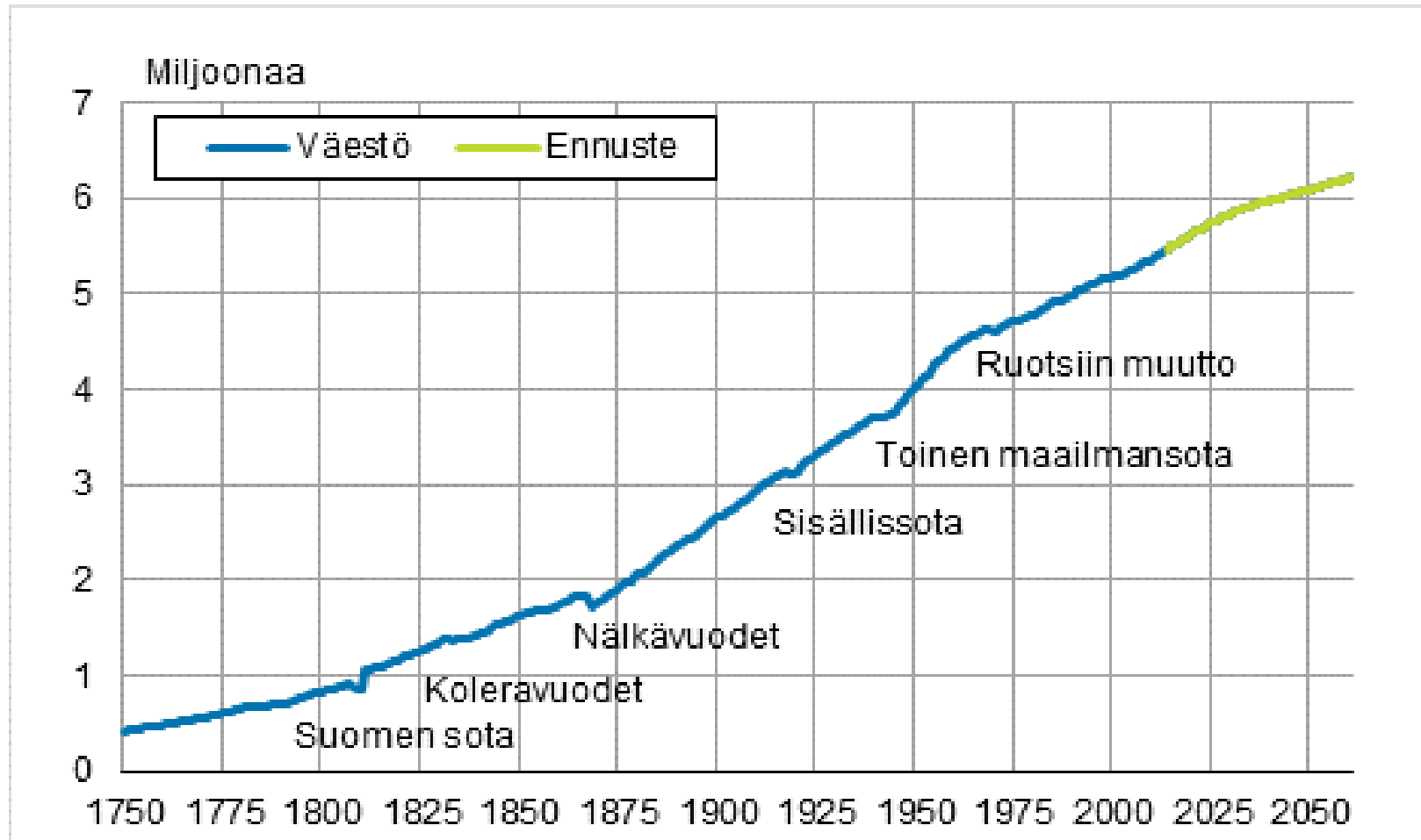
Matti Räsänen
Kotimaisten kielten keskus

Esityksen sisältö

- Kielelliset oikeudet I: yksilön perusoikeus kieleen
- Kielelliset oikeudet II: julkinen valta ja viranomaistoiminta
- Kielelliset oikeudet III: kirjoittamattomat säännöt
- Ennuste 2030

Väestönkehitys vuosina 1749-2050

<http://www.stat.fi/org/tilastokeskus/vaestonkehitys.html>

Kielten puhujamäärien kehitys 1990–2016

(yleisyysjärjestys vuoden 2016 tilanteen mukaisena)

	vuosi 1990	2000	2010	2016
venäjä	3884	28205	54559	75444
viro	1394	10176	28493	49241
arabia	1138	4892	10415	21783
somali	0	6454	12985	19059
englanti	3569	6919	12855	18758
kurdi	179	3115	8032	12226
kiina	790	2907	7546	11334
persia, farsi	291	1205	5020	10882
albania	0	3293	7113	9791
vietnam	1643	3588	5637	9248

Kielelliset oikeudet I: yksilön perusoikeus kieleen

- Yksilöllä on oikeus pitää kielensä ja käyttää sitä
- Monet perusoikeudet liittyvät suoraan tai välillisesti kieleen. Tällaisia perusoikeuksia ovat ennen muuta
 - oikeus henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen
 - yksityiselämän suoja
 - uskonnon ja omantunnon vapaus
 - sananvapaus sekä
 - kokoontumis- ja yhdistymisvapaus.

Kielelliset oikeudet II: julkinen valta ja viranomaistoiminta

Yleismaailmallisesti:

- Julkisen vallan käyttö ja viranomaistoiminta rajoittuu yleensä yhteen, kahteen tai jokuseen kieleen (käytössä esim. termit *virallinen kieli*, *virallinen vähemmistökieli*).
- Virallisilla kielillä (ja virallisilla vähemmistökielillä) on julkisen vallan käytössä ja viranomaistoiminnassa erilainen asema kuin muilla maassa puhutuilla kielillä.

Kielelliset oikeudet II: julkinen valta ja viranomaistoiminta

17 § Oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin

Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi.

Jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa asiassaan omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia, sekä saada toimituskirjansa tällä kielellä turvataan lailla. Julkisen vallan on huolehdittava maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan.

Saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lailla. Viittomakieltä käyttävien sekä vammaisuuden vuoksi tulkitsemis- ja käännösapua tarvitsevien oikeudet turvataan lailla.

Kielelliset oikeudet II: julkinen valta ja viranomaistoiminta

17 § Oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin

Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi.

Jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa asiassaan omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia, sekä saada toimituskirjansa tällä kielellä turvataan lailla. Julkisen vallan on huolehdittava maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan.

Saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lailla. Viittomakieltä käyttävien sekä vammaisuuden vuoksi tulkitsemis- ja käänösapua tarvitsevien oikeudet turvataan lailla.

Saamen kielilaki 2003

1 § Lain tarkoitus

Tämän lain tarkoituksena on osaltaan turvata perustuslaissa säädetty saamelaisten oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan.

Tässä laissa säädetään saamelaisten oikeudesta käyttää omaa kieltään tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa sekä julkisen vallan velvollisuuksista toteuttaa ja edistää saamelaisten kielellisiä oikeuksia.

Tavoitteena on, että saamelaisten oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja hyvään hallintoon taataan kielestä riippumatta sekä että saamelaisten kielelliset oikeudet toteutetaan ilman, että niihin tarvitsee erikseen vedota.

Viittomakielilaki 2015

2 § Lain tarkoitus

Tämän lain tarkoituksena on edistää viittomakieltä käyttävän kielellisten oikeuksien toteutumista.

4 § Viittomakieltä käyttävän kielelliset oikeudet

Viittomakieltä käyttävän oikeudesta saada opetusta omalla kielellään ja viittomakielessä oppiaineena säädetään perusopetuslaissa (628/1998), lukiolaissa (629/1998), ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa (630/1998) ja muussa opetusta koskevassa lainsäädännössä. Koulutuksesta, tutkimuksesta ja kielenhuollosta säädetään erikseen.

Oikeudesta käyttää viittomakieltä tai viranomaisen järjestämästä tulkitsemisesta ja kääntämisestä säädetään hallintolaissa (434/2003), hallintolainkäyttölaissa (586/1996), esitutkintalaissa (805/2011), oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa (689/1997), sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (812/2000), potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (785/1992), ulosottokaareissa (705/2007), vankeuslaissa (767/2005), tutkintavankeuslaissa (768/2005), poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa (841/2006) sekä muussa eri hallinnonaloja koskevassa lainsäädännössä.

Tulkkauksen järjestämisessä viittomakieltä käyttävälle noudatetaan vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta annettua lakia (133/2010), jos viittomakieltä käyttävä ei saa riittävää ja hänelle sopivaa tulkkausta muun lain nojalla.

Kielelliset oikeudet II: julkinen valta ja viranomaistoiminta

Kysymyksiä:

- Muut kotoperäiset kielet?
- Muut kielet?

Kielelliset oikeudet III: kirjoittamattomat säännöt

- Englannin kieli *lingua francana* viranomaisissa
- Ruotsin kieli viranomaisissa

Ennuste 2030

1. Suomen kielen asema ”ihan ok”, joskin nurina kielen käyttöalan kaventumisesta (ja kielen laadun heikkenemisestä) on nykyistä voimakkaampaa, myös viranomaispalveluissa.
2. Ruotsin kielen käyttöala heikennee vuoteen 2030 suunnilleen samaa tahtia kuin tähänkin saakka, mikä aiheuttaa osassa väestöä tyytymättömyyttä (rinnakkaiskielisyyden kasvu tosin voi kääntää suunnan)
3. Vieraskielisten kielellisiin oikeuksiin ei ole tullut olennaisia säädösmuutoksia. Yhden autoktonisen kielen asemaan parannusta, ehkä erillislaki tai sen tapainen.
4. Englannin kielen käyttöala on laajentunut huomattavasti. Käyttöalan laajentumiseen ei kiinnitetä enää huomiota. Varsinkin ei-julkisissa palveluissa ja liike-elämässä englannin kielen aseman kyseenalaistamista pidetään lapsellisena tai julkeana. Englannin kieli ei tarvitse sääntelyä, koska sen käyttö on laajalti *de facto* legitimoitu.

Kiitos!